

Ogólny spis treści

Wykaz akronimów	liii
Wykaz skrótów	lxi
Wstęp do wydania drugiego	lxiii
Wstęp do wydania pierwszego	lxv

Część I

Zasady ustrojowe Unii Europejskiej

(red. naukowa tomu: *Jan Barcz*)

1. Struktura Unii Europejskiej (<i>Jan Barcz</i>)	I-1
2. Charakter prawny Unii Europejskiej (<i>Jan Barcz</i>)	I-22
3. Rozszerzenie Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej (<i>Rudolf Ostrihansky</i>)	I-41
4. Podział kompetencji pomiędzy Unię Europejską a państwa członkowskie oraz w ramach Unii Europejskiej (<i>Przemysław Saganek</i>)	I-63
5. Zasada lojalności (<i>Adam Łazowski</i>)	I-86
6. Zasada niedyskryminacji (<i>Anna Zawidzka</i>)	I-109
7. Zasada pomocniczości (<i>Anastazja Gajda</i>)	I-121
8. Zasada proporcjonalności (<i>Dawid Miśsik</i>)	I-140
9. Ramy instytucjonalne Unii Europejskiej (<i>Agnieszka Grzelak</i>)	I-157
10. Zasada zachowania tożsamości narodowej państw członkowskich (<i>Justyna Maliszewska-Nienartowicz</i>)	I-165
11. Wspólne wartości Unii i poszanowanie praw człowieka (<i>Anastazja Gajda</i>)	I-182

12. Zasada rządów prawa w Unii Europejskiej
(*Justyna Maliszewska-Nienartowicz*) I-199
13. Nowe rządy w Unii Europejskiej (*Patrycja Dąbrowska*) I-212
14. Wzmocniona współpraca w prawie Unii Europejskiej
(*Monika Szwarc-Kuczer*) I-234

Część II

System instytucjonalny Unii Europejskiej

(*Maciej Górka*)

1. Rada Europejska II-1
2. Parlament Europejski II-11
3. Rada Unii Europejskiej II-30
4. Komisja Europejska II-42
5. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej II-51
6. Trybunał Obrachunkowy II-66
7. Organy doradcze II-72
8. Organy Unii Gospodarczej i Walutowej II-85
9. Europejski Bank Inwestycyjny II-98
10. Agencje II-103
11. System instytucjonalny Wspólnej Polityki
Zagranicznej i Bezpieczeństwa II-118
12. System instytucjonalny w Przestrzeni Wolności,
Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości Unii Europejskiej II-132

Część III

Źródła prawa Unii Europejskiej

(*red. naukowa tomu: Jan Barcz*)

1. Prawo pierwotne Unii Europejskiej (*Robert Grzeszczak*) III-1
2. Prawo pochodne Unii Europejskiej (*Anna Zawadzka*) III-18
3. Postanowienia przejściowe (Protokół nr 36) (*Agnieszka Grzelak*) III-37
4. Tworzenie prawa Unii Europejskiej
(*Robert Grzeszczak, Anna Zawadzka*) III-56
5. Umowy międzynarodowe Unii Europejskiej z państwami
trzecimi lub organizacjami międzynarodowymi (*Jan Barcz*) III-93

6. Zakres obowiązywania prawa Unii Europejskiej (<i>Robert Grzeszczak</i>)	III-110
7. Wykładnia prawa Unii Europejskiej (<i>Anna Kalisz</i>)	III-120
8. Prawo Unii Europejskiej a prawo krajowe państw członkowskich (<i>Anna Zawadzka</i>)	III-138
9. Odpowiedzialność państwa członkowskiego za szkody powstałe wskutek naruszenia prawa unijnego (<i>Anna Zawadzka</i>)	III-163

Część IV

Obywatel Unii

(*Izabela Skomerska-Muchowska, Anna Wyrozumska*)

1. Obywatelstwo Unii (<i>Izabela Skomerska-Muchowska</i>)	IV-1
2. Prawo swobodnego przemieszczania się i pobytu obywateli Unii (<i>Izabela Skomerska-Muchowska</i>)	IV-47
3. Udział obywateli Unii w życiu demokratycznym Unii (<i>Izabela Skomerska-Muchowska</i>)	IV-91
4. Obywatel wobec instytucji i organów UE (<i>Izabela Skomerska-Muchowska</i>)	IV-118
5. Obywatel Unii w państwie trzecim (<i>Izabela Skomerska-Muchowska</i>)	IV-145
6. Ochrona praw podstawowych Unii Europejskiej (<i>Anna Wyrozumska</i>)	IV-156

Część V

System ochrony prawnej w Unii Europejskiej

(*red. naukowa tomu: Anna Wyrozumska*)

1. System sądowiczy Unii Europejskiej (<i>Marcin Górski</i>)	V-1
2. Dochodzenie roszczeń opartych na prawie Unii Europejskiej przed sądami krajowymi (<i>Anna Wyrozumska</i>)	V-39
3. Skargi wymuszające przestrzeganie prawa Unii Europejskiej przez państwa członkowskie (<i>Marcin Górski</i>)	V-88
4. Kontrola legalności aktów instytucji, organów i jednostek organizacyjnych Unii Europejskiej – stwierdzanie nieważności (<i>Michał Kaszubski</i>)	V-139

5. Incydentalna kontrola legalności aktów na podstawie artykułu 277 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (<i>Izabela Skomerska-Muchowska</i>)	v-229
6. Kontrola legalności bezczynności instytucji, organów i jednostek organizacyjnych Unii Europejskiej (<i>Michał Kaszubski</i>)	v-242
7. Odpowiedzialność odszkodowawcza Unii Europejskiej (<i>Marcin Górski</i>)	v-271
8. Pytania prejudycjalne sądów krajowych (<i>Izabela Skomerska-Muchowska</i>)	v-304
9. Obszary objęte ograniczoną jurysdykcją Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (<i>Izabela Skomerska-Muchowska</i>)	v-364
10. Ochrona praw podstawowych Unii Europejskiej (<i>Anna Wyrozumska</i>)	v-396

Część VI

Finanse Unii Europejskiej. Aspekty instytucjonalne i prawne (*Artur Nowak-Far*)

1. Specyfika funkcjonowania finansowego Unii Europejskiej na tle teorii finansów	VI-1
2. Instytucje budżetowe i konflikty instytucjonalne	VI-11
3. Źródła prawa finansowego Unii Europejskiej	VI-30
4. Historia budżetu Unii Europejskiej	VI-38
5. Uchwalanie budżetu	VI-63
6. Wydatki budżetu ogólnego Unii Europejskiej	VI-72
7. Funkcjonowanie budżetu Unii Europejskiej	VI-90
8. Kontrola wykonania budżetu	VI-97
9. Wsparcie oddziaływania finansowego Unii Europejskiej przez Europejski Bank Inwestycyjny i Europejski Fundusz Gwarancyjny	VI-106
10. Koordynacja polityk gospodarczych w Unii Europejskiej	VI-117
11. Traktat z Lizbony a finanse Unii Europejskiej	VI-128

Część VII**Prawne aspekty członkostwa Polski w Unii Europejskiej****(red. naukowa tomu: Jan Barcz)**

1. Droga Polski do Unii Europejskiej (*Artur Nowak-Far*) VII-1
2. Traktat akcesyjny (*Jan Barcz*) VII-28
3. Warunki przystąpienia Polski do Unii Europejskiej:
okresy derogacyjne (*Arkadiusz Michoński*) VII-51
4. Konstytucyjne uwarunkowania członkostwa Polski
w Unii Europejskiej (*Jan Barcz*) VII-73
5. Zapewnienie skuteczności prawa Unii Europejskiej
w polskim systemie prawnym (*Mirosława Kapko*) VII-109
6. System koordynacji polityki Polski wobec Unii Europejskiej
po akcesji (*Artur Nowak-Far*) VII-153
7. Udział Sejmu i Senatu w zarządzaniu sprawami
Unii Europejskiej (*Anna Pudło*) VII-165
8. Udział organów samorządowych i partnerów społecznych
w zarządzaniu sprawami Unii Europejskiej (*Anastazja Gajda*) VII-185
9. Polska wobec reformy ustrojowej Unii Europejskiej
(*Jan Barcz*) VII-207

Indeks

Szczegółowy spis treści

Wykaz akronimów	liii
Wykaz skrótów	lxi
Wstęp do wydania pierwszego	lxiii
Wstęp do wydania drugiego	lxv

Część I Zasady ustrojowe Unii Europejskiej (red. naukowa tomu: *Jan Barcz*)

1. Struktura Unii Europejskiej (<i>Jan Barcz</i>)	I-1
1.1. Rozwój strukturalny procesu integracji europejskiej: od Wspólnot Europejskich do Unii Europejskiej	I-1
1.2. Ustanowienie Unii Europejskiej i reforma jej struktury na mocy Traktatu z Lizbony	I-3
1.3. Obecna struktura Unii Europejskiej, jej wspólne wartości i cele	I-6
1.3.1. Obecna struktura Unii Europejskiej	I-6
1.3.2. Wspólne wartości Unii Europejskiej	I-7
1.3.3. Cele Unii Europejskiej	I-9
1.4. Członkostwo w Unii Europejskiej	I-10
1.4.1. Przystąpienie do Unii Europejskiej	I-10
1.4.2. Zawieszenie w prawach państwa członkowskiego	I-10
1.4.3. Wystąpienie z Unii Europejskiej	I-11
1.4.4. Wykluczenie z Unii Europejskiej	I-13
1.5. Zmiana Traktatów stanowiących podstawę Unii Europejskiej	I-14

1.5.1. Zwykła procedura zmiany	1-14
1.5.2. Uproszczona procedura zmiany	1-15
1.6. Jak długo będzie istniała Unia Europejska	
– problem jej rozwiązania	1-17
1.7. Inne ważniejsze sprawy strukturalne	1-18
1.7.1. Symbole Unii Europejskiej	1-18
1.7.2. Status języków państw członkowskich	
Unii Europejskiej	1-18
Literatura uzupełniająca	1-19
Podstawowe dokumenty	1-20
Pytania podsumowujące	1-20
2. Charakter prawny Unii Europejskiej (<i>Jan Barcz</i>)	1-22
2.1. Pojęcie organizacji międzynarodowej	1-22
2.2. Klasyfikacja charakteru prawnego Unii Europejskiej	1-23
2.3. Próby klasyfikacji Unii Europejskiej w kategoriach państwa	1-26
2.3.1. Uwarunkowania polityczne i prawne	1-26
2.3.2. Klasyfikacja Unii Europejskiej w świetle pojęcia	
konfederacji (związku państw, związku państwowego)	1-27
2.3.3. Klasyfikacja Unii Europejskiej w świetle pojęcia	
państwa federalnego (państwa związkowego)	1-28
2.4. Znaczenie idei federalizmu dla procesu	
integracji europejskiej	1-32
2.5. Organizacja międzynarodowa typu ponadnarodowego	
jako finalny model prawny procesu integracji europejskiej	1-33
2.6. Kompleksowa współzależność integracyjna:	
zarządzanie wspólnymi sprawami w Unii Europejskiej	1-35
Literatura uzupełniająca	1-39
Podstawowe dokumenty	1-39
Pytania podsumowujące	1-40
3. Rozszerzenie Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej	
(<i>Rudolf Ostrihansky</i>)	1-41
3.1. Wprowadzenie	1-41
3.2. Rozszerzenie Unii Europejskiej jako zmiana podmiotowa	
wielostronnej umowy międzynarodowej	1-42
3.3. Warunki rozszerzenia Unii Europejskiej	1-43
3.3.1. Państwa europejskie	1-44
3.3.2. Kryteria kopenhaskie	1-45
3.4. Proces akcesyjny	1-46
3.4.1. Postępowanie w Unii Europejskiej przed rozpoczęciem	
negocjacji akcesyjnych	1-46

3.4.2. Negocjacje akcesyjne	1-47
3.4.2.1. <i>Screening</i>	1-48
3.4.2.2. Negocjowanie warunków członkostwa	1-48
3.4.3. Dostosowanie prawa państwa kandydującego	1-50
3.4.4. Postępowanie po zakończeniu negocjacji akcesyjnych	1-52
3.5. Traktat akcesyjny	1-54
3.6. Historia i perspektywy rozszerzenia Unii Europejskiej	1-55
3.6.1. Fazy rozszerzenia przed rokiem 2004	1-55
3.6.2. Akcesja dziesięciu państw w roku 2004	1-57
3.6.3. Akcesja Bułgarii i Rumunii w roku 2007	1-59
3.6.4. Obecne negocjacje akcesyjne	1-60
Literatura uzupełniająca	1-61
Podstawowe dokumenty	1-62
Pytania podsumowujące	1-62
 4. Podział kompetencji pomiędzy Unię Europejską a państwa członkowskie oraz w ramach Unii Europejskiej (Przemysław Saganek)	 1-63
4.1. Uwagi wstępne	1-63
4.2. Dwa fundamenty podziału kompetencji pomiędzy Unię Europejską a jej państwa członkowskie	1-64
4.3. Zasada kompetencji przyznanych	1-65
4.4. Przepisy kompetencyjne dotyczące wydawania aktów UE	1-66
4.5. Obszary kompetencji Unii	1-68
4.6. Kompetencje dorozumiane Unii Europejskiej	1-70
4.7. Istota i wybór podstawy prawnej aktu	1-73
4.8. Granice kompetencji Unii Europejskiej. Kompetencje państw członkowskich	1-74
4.9. Rodzaje kompetencji Unii Europejskiej	1-76
4.10. Obszary objęte kompetencjami wyłącznymi UE	1-78
4.11. Kompetencje Unii Europejskiej inne niż wyłączne	1-80
4.12. Zasady równowagi instytucjonalnej i autonomii instytucjonalnej	1-80
Literatura uzupełniająca:	1-83
Pytania podsumowujące	1-85
 5. Zasada lojalności (Adam Łazowski)	 1-86
5.1. Wprowadzenie	1-86
5.2. Podstawy prawne	1-89
5.2.1. Artykuł 4.3 Traktatu o Unii Europejskiej	1-90

A-30190

5.2.2. Artykuł 192 Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Energii Atomowej	1-91
5.3. Charakter prawny	1-92
5.4. Zakres podmiotowy	1-97
5.5. Obowiązki państw członkowskich wynikające z zasady lojalnej współpracy	1-98
5.5.1. Obowiązki o charakterze pozytywnym	1-99
5.5.2. Obowiązki o charakterze negatywnym	1-104
5.6. Podsumowanie	1-107
Literatura uzupełniająca	1-107
Podstawowe dokumenty	1-108
Pytania podsumowujące	1-108
6. Zasada niedyskryminacji (<i>Anna Zawidzka</i>)	1-109
6.1. Wprowadzenie	1-109
6.2. Zakaz dyskryminacji ze względu na przynależność państwową	1-110
6.3. Dyskryminacja odwrotna	1-115
6.4. Równe traktowanie kobiet i mężczyzn w zakresie zatrudnienia	1-116
6.5. Zwalczanie dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną	1-117
6.6. Podsumowanie	1-119
Literatura uzupełniająca	1-119
Podstawowe dokumenty	1-119
Pytania podsumowujące	1-120
7. Zasada pomocniczości (<i>Anastazja Gajda</i>)	1-121
7.1. Geneza	1-121
7.2. Ewolucja i zakres stosowania w prawie Unii Europejskiej	1-122
7.3. Zasada pomocniczości w orzecznictwie sądów unijnych	1-134
7.4. Zasada pomocniczości a regiony	1-136
Literatura uzupełniająca	1-138
Podstawowe dokumenty	1-138
Pytania podsumowujące	1-138
8. Zasada proporcjonalności (<i>Dawid Miąsik</i>)	1-140
8.1. Pojęcie i charakter	1-140
8.2. Źródła	1-141
8.3. Geneza i ewolucja	1-141
8.4. Test proporcjonalności	1-144

8.5. Zasada proporcjonalności jako zasada ustrojowa Unii Europejskiej	I-146
8.6. Zasada proporcjonalności jako zasada ogólna wiążąca instytucje Wspólnoty	I-149
8.7. Zasada proporcjonalności jako zasada ogólna wiążąca państwa członkowskie	I-151
Literatura uzupełniająca	I-155
Podstawowe dokumenty	I-156
Pytania podsumowujące	I-156
9. Ramy instytucjonalne Unii Europejskiej (<i>Agnieszka Grzelak</i>)	I-157
9.1. Wprowadzenie	I-157
9.2. Zasada jednolitych ram instytucjonalnych przed Traktatem z Lizbony	I-158
9.3. Ramy instytucjonalne Unii po Traktacie z Lizbony	I-161
Literatura uzupełniająca	I-163
Podstawowe dokumenty	I-164
Pytania podsumowujące	I-164
10. Zasada zachowania tożsamości narodowej państw członkowskich (<i>Justyna Maliszewska-Nienartowicz</i>)	I-165
10.1. Tożsamość narodowa a tożsamość europejska	I-165
10.2. Rozwój idei poszanowania tożsamości narodowej w Unii Europejskiej	I-167
10.2.1. Postanowienia aktów prawnych	I-167
10.2.2. Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	I-170
10.3. Charakter i sposoby poszanowania tożsamości narodowej przez Unię Europejską	I-172
10.4. Ochrona wybranych elementów tożsamości narodowej	I-173
10.4.1. Ochrona kultury narodowej	I-173
10.4.2. Zachowanie różnorodności językowej	I-177
Literatura uzupełniająca	I-180
Podstawowe dokumenty	I-180
Pytania podsumowujące	I-180
11. Wspólne wartości Unii i poszanowanie praw człowieka (<i>Anastazja Gajda</i>)	I-182
11.1. Wspólna aksjologia Unii	I-182
11.2. Poszanowanie praw człowieka	I-183
11.2.1. Rozwój ochrony praw podstawowych w prawie unijnym	I-184
11.2.2. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej	I-189

11.2.3. Problem przystąpienia Unii Europejskiej do europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	1-193
Literatura uzupełniająca	1-197
Podstawowe dokumenty	1-197
Pytania podsumowujące	1-197
12. Zasada rządów prawa w Unii Europejskiej (Justyna Maliszewska-Nienartowicz)	1-199
12.1. Wprowadzenie	1-199
12.2. Rozwój zasady rządów prawa w Unii Europejskiej – orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE i postanowienia traktatowe	1-200
12.3. Zakres zastosowania zasady rządów prawa do działań Unii Europejskiej	1-202
12.4. Najważniejsze aspekty zasady rządów prawa w Unii Europejskiej	1-203
12.4.1. Zasada legalizmu	1-203
12.4.2. Bezpieczeństwo prawne <i>sensu largo</i>	1-204
12.5. Skutki naruszenia zasady rządów prawa oraz jej elementów składowych	1-207
12.6. Szczególna rola zasady rządów prawa w zewnętrznych działaniach Unii Europejskiej	1-208
Literatura uzupełniająca	1-210
Podstawowe dokumenty	1-211
Pytania podsumowujące	1-211
13. Nowe rządzenie w Unii Europejskiej (Patrycja Dąbrowska)	1-212
13.1. Wprowadzenie	1-212
13.2. Terminologia i istota koncepcji	1-213
13.2.1. Definiowanie pojęcia „rządzenie” w teoriach dotyczących państwa	1-213
13.2.2. Terminy „rządzenie” i „nowe rządzenie” w odniesieniu do Unii Europejskiej	1-214
13.2.3. Nowe rządzenie a tzw. klasyczna metoda wspólnotowa	1-215
13.2.4. Kontrowersje wokół koncepcji nowego rządzenia	1-217
13.3. Geneza	1-217
13.3.1. Potrzeba reform i nowych form realizowania polityk Unii Europejskiej	1-218
13.3.2. Strategia lizbońska	1-220
13.4. Ogólne założenia koncepcji nowego rządzenia w prawie Unii Europejskiej	1-221

13.4.1. Deklaracje i programy instytucji	I-221
13.4.2. Zasady prawa Unii Europejskiej o szczególnym znaczeniu	I-222
13.4.2.1. Zasada pomocniczości i proporcjonalności	I-222
13.4.2.2. Zasada otwartości i wzrost roli społeczeństwa obywatelskiego	I-224
13.5. Instrumenty prawne i nowatorskie sposoby realizowania polityk Unii Europejskiej	I-225
13.5.1. Wzrost znaczenia prawa miękkiego	I-226
13.5.2. Dyrektywy nowego podejścia – dyrektywy ramowe	I-227
13.5.3. Otwarta Metoda Koordynacji	I-228
13.5.4. Formy instytucjonalne	I-230
13.6. Zakończenie	I-230
Literatura uzupełniająca	I-231
Podstawowe dokumenty	I-233
Pytania podsumowujące	I-233
14. Wzmocniona współpraca w prawie Unii Europejskiej (Monika Szwarc-Kuczer)	I-234
14.1. Wprowadzenie	I-234
14.2. Wyrażenie zgody na rozpoczęcie wzmocnionej współpracy w ramach instytucjonalnych Unii Europejskiej	I-238
14.2.1. Procedura wyrażenia zgody	I-238
14.2.2. Warunki dopuszczalności wzmocnionej współpracy w ramach Unii Europejskiej	I-241
14.3. Funkcjonowanie wzmocnionej współpracy	I-242
14.3.1. Rozwiązania instytucjonalne	I-242
14.3.2. Przystąpienie państw członkowskich w późniejszym czasie	I-243
14.4. Szczególne formy wzmocnionej współpracy	I-246
14.4.1. Wzmocniona współpraca w dziedzinie Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony	I-246
14.4.2. Wzmocniona współpraca w ramach Współpracy Policyjnej i Sądowej w Sprawach Karnych	I-248
14.5. Znaczenie wzmocnionej współpracy dla procesów integracyjnych w ramach Unii Europejskiej	I-249
Literatura uzupełniająca	I-251
Podstawowe dokumenty	I-251
Pytania podsumowujące	I-252

Część II

System instytucjonalny Unii Europejskiej

(Maciej Górka)

1. Rada Europejska	II-1
1.1. Wprowadzenie	II-1
1.2. Skład	II-1
1.3. Organizacja pracy	II-3
1.4. Funkcje	II-5
1.5. Problem reprezentowania Polski w spotkaniach Rady Europejskiej	II-8
Literatura uzupełniająca	II-10
Podstawowe dokumenty	II-10
Pytania podsumowujące	II-10
2. Parlament Europejski	II-11
2.1. Wprowadzenie	II-11
2.2. Skład i status członków	II-12
2.3. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy	II-15
2.3.1. Prezydium	II-15
2.3.2. Konferencja Przewodniczących	II-16
2.3.3. Konferencja Przewodniczących Komisji	II-16
2.3.4. Grupy polityczne	II-17
2.3.5. Komisje parlamentarne	II-18
2.3.6. Sekretariat Generalny	II-20
2.3.7. Organizacja pracy	II-20
2.4. Funkcje	II-20
2.4.1. Funkcje legislacyjne	II-21
2.4.2. Funkcje budżetowe	II-22
2.4.3. Funkcje kontrolne	II-22
2.4.3.1. Petycje	II-22
2.4.3.2. Komisje śledcze	II-23
2.4.3.3. Pytania pisemne i ustne	II-23
2.4.3.4. Składanie sprawozdań Parlamentowi Europejskiemu	II-23
2.4.3.5. Możliwość zgłoszenia wotum nieufności wobec Komisji	II-24
2.4.3.6. Skarga do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	II-24
2.4.4. Funkcje kreacyjne	II-24
2.4.4.1. Parlament Europejski	II-24

2.4.5. Funkcje międzynarodowe	II-25
2.5. Rzecznik Praw Obywatelskich	II-25
2.6. Reformy Parlamentu Europejskiego – umocnienie pozycji	II-26
Literatura uzupełniająca	II-27
Podstawowe dokumenty	II-28
Pytania podsumowujące	II-29
3. Rada Unii Europejskiej	II-30
3.1. Wprowadzenie	II-30
3.2. Skład	II-30
3.3. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy	II-32
3.4. Funkcje	II-37
3.4.1. Funkcje prawodawcze	II-37
3.4.2. Funkcje kreacyjne	II-38
3.4.3. Funkcje kontrolne	II-40
3.4.4. Funkcje międzynarodowe	II-40
Literatura uzupełniająca	II-41
Podstawowe dokumenty	II-41
Pytania podsumowujące	II-41
4. Komisja Europejska	II-42
4.1. Wprowadzenie	II-42
4.2. Skład i status członków	II-42
4.3. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy	II-45
4.4. Funkcje	II-47
4.4.1. Funkcje kontrolne	II-47
4.4.2. Funkcje decyzyjne	II-48
4.4.3. Funkcje wykonawcze	II-49
4.4.4. Funkcje międzynarodowe	II-49
Literatura uzupełniająca	II-49
Podstawowe dokumenty	II-50
Pytania podsumowujące	II-50
5. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej	II-51
5.1. Wprowadzenie	II-51
5.2. Trybunał Sprawiedliwości	II-52
5.2.1. Skład i status członków	II-52
5.2.2. Struktura wewnętrzna	II-54
5.2.3. Właściwość	II-55
5.3. Sąd	II-56
5.3.1. Skład i status członków	II-57

5.3.2. Struktura wewnętrzna	II-57
5.3.3. Właściwość	II-58
5.4. Sądy wyspecjalizowane	II-59
5.4.1. Uwagi ogólne	II-59
5.4.2. Sąd do spraw Służby Publicznej Unii Europejskiej	II-60
5.5. Postępowanie	II-61
5.5.1. Procedura pisemna i ustna	II-61
5.5.2. Wszczęcie postępowania i procedura pisemna	II-61
5.5.3. Reprezentacja	II-62
5.5.4. Środki przygotowawcze i sprawozdanie na rozprawę	II-62
5.5.5. Rozprawa i opinia rzecznika generalnego	II-63
5.5.6. Wyroki	II-63
5.5.7. Koszty postępowania	II-63
5.5.8. System językowy	II-64
Literatura uzupełniająca	II-64
Podstawowe dokumenty	II-65
Pytania podsumowujące	II-65
6. Trybunał Obrachunkowy	II-66
6.1. Wprowadzenie	II-66
6.2. Skład i status członków	II-66
6.3. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy	II-67
6.4. Funkcje	II-69
Literatura uzupełniająca	II-70
Podstawowe dokumenty	II-70
Pytania podsumowujące	II-71
7. Organy doradcze	II-72
7.1. Komitet Ekonomiczno-Społeczny	II-72
7.1.2. Skład i status członków	II-72
7.1.3. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy	II-75
7.1.4. Funkcje	II-78
7.2. Komitet Regionów	II-79
7.2.1. Wprowadzenie	II-79
7.2.2. Skład i status członków	II-79
7.2.3. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy	II-81
7.2.4. Funkcje	II-83
Literatura uzupełniająca	II-84
Podstawowe dokumenty	II-84
Pytania podsumowujące	II-84

8. Organy Unii Gospodarczej i Walutowej	II-85
8.1. Wprowadzenie	II-85
8.2. Europejski Bank Centralny	II-87
8.2.1. Struktura wewnętrzna	II-88
8.2.1.1. Rada Prezesów	II-88
8.2.1.2. Zarząd	II-89
8.2.1.3. Rada Ogólna	II-90
8.2.2. Funkcje	II-91
8.3. Komitet Ekonomiczno-Finansowy	II-92
8.3.1. Skład	II-92
8.3.2. Funkcje	II-93
8.3.3. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy	II-94
8.4. Eurogrupa	II-95
Literatura uzupełniająca	II-95
Podstawowe dokumenty	II-96
Pytania podsumowujące	II-97
9. Europejski Bank Inwestycyjny	II-98
9.1. Wprowadzenie	II-98
9.2. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy	II-98
9.2.1. Rada Gubernatorów	II-99
9.2.2. Rada Dyrektorów	II-99
9.2.3. Komitet Zarządzający	II-100
9.3. Funkcje	II-101
Literatura uzupełniająca	II-102
Podstawowe dokumenty	II-102
Pytania podsumowujące	II-102
10. Agencje	II-103
10.1. Wprowadzenie	II-103
10.2. Funkcje	II-103
10.3. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy	II-105
10.4. Agencje i ich zadania	II-106
10.4.1. Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej	II-106
10.4.2. Europejska Agencja Bezpieczeństwa i Zdrowia w Miejscu Pracy	II-106
10.4.3. Europejska Agencja Bezpieczeństwa Lotniczego	II-107
10.4.4. Europejska Agencja Bezpieczeństwa Morskiego	II-107
10.4.5. Europejska Agencja do spraw Bezpieczeństwa Sieci i Informacji	II-108

10.4.6. Europejska Agencja Chemikaliów	II-108
10.4.7. Europejska Agencja Kolejowa	II-109
10.4.8. Europejska Agencja Leków	II-109
10.4.9. Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej	II-110
10.4.10. Europejska Agencja Ochrony Środowiska	II-110
10.4.11. Europejska Agencja Zarządzania Współpracą Operacyjną na Zewnętrznych Granicach Państw Członkowskich Unii Europejskiej	II-111
10.4.12. Europejska Fundacja Kształcenia	II-111
10.4.13. Europejska Fundacja na rzecz Poprawy Warunków Życia i Pracy	II-112
10.4.14. Europejskie Centrum do spraw Zapobiegania Chorobom i ich Kontroli	II-112
10.4.15. Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii	II-113
10.4.16. Europejskie Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego	II-113
10.4.17. Europejskie Wspólne Przedsięwzięcie na rzecz Realizacji Projektu ITER i Rozwoju Energii Termojądrowej („Fusion for Energy”)	II-114
10.4.18. Organ Nadzoru Europejskiego Globalnego Systemu Nawigacji Satelitarnej	II-114
10.4.19. Europejski Urząd do spraw Bezpieczeństwa Żywności	II-114
10.4.20. Urząd Harmonizacji w ramach Rynku Wewnętrznego	II-115
10.4.21. Wspólnotowa Agencja Kontroli Rybołówstwa	II-115
10.4.22. Wspólnotowy Urząd Ochrony Odmian Roślin	II-116
10.4.23. Europejski Instytut do spraw Równości Kobiet i Mężczyzn	II-116
Literatura uzupełniająca	II-117
Podstawowe dokumenty	II-117
Pytania podsumowujące	II-117
11. System instytucjonalny Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa	II-118
11.1. Wprowadzenie	II-118
11.2. Rozwój	II-119
11.3. Instytucje i organy WPZiB	II-122
11.3.1. Instytucje UE	II-122

11.3.2. Wysoki Przedstawiciel Unii do Spraw Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa oraz Europejska Służba Działań Zewnętrznych	II-123
11.3.3. Inne organy <i>sui generis</i>	II-125
11.4. Mechanizm decyzyjny	II-128
11.5. Podsumowanie	II-129
Literatura uzupełniająca	II-130
Podstawowe dokumenty	II-130
Pytania podsumowujące	II-131
12. System instytucjonalny w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości Unii Europejskiej	II-132
12.1. Wprowadzenie	II-132
12.2. System instytucjonalny Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości	II-133
12.2.1. Struktury <i>sui generis</i> w obszarze polityki dotyczącej kontroli granicznej, azylu i imigracji	II-135
12.2.2. Struktury <i>sui generis</i> w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych	II-136
12.2.3. Struktury <i>sui generis</i> w obszarze współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych i współpracy policyjnej	II-137
12.2.4. Szczególna rola parlamentów narodowych	II-139
Literatura uzupełniająca	II-139
Podstawowe dokumenty	II-139
Pytania podsumowujące	II-140

Część III

Źródła prawa Unii Europejskiej

(red. naukowa tomu: Jan Barcz)

1. Prawo pierwotne Unii Europejskiej (Robert Grzeszczak)	III-1
1.1. Uwagi ogólne	III-1
1.2. Prawo pierwotne pisane	III-2
1.2.1. Traktaty stanowiące Unię Europejską	III-3
1.2.2. Traktaty rewizyjne	III-4
1.2.3. Traktaty akcesyjne	III-5
1.2.4. Inne akty prawa pierwotnego	III-8
1.3. Prawo pierwotne niepisane	III-9

1.3.1. Pojęcie i klasyfikacja zasad ogólnych prawa	III-10
1.3.2. Zasady ogólne prawa Unii Europejskiej	III-11
1.3.3. Rola Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w konstruowaniu zasad ogólnych	III-12
1.3.4. Funkcje zasad ogólnych prawa	III-13
1.3.5. Prawa podstawowe jednostek	III-14
1.3.5.1. Prawa podstawowe jednostek w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	III-14
1.3.5.2. Karta Praw Podstawowych – katalog praw podstawowych Unii Europejskiej	III-15
1.3.6. Normy prawa zwyczajowego	III-15
Literatura uzupełniająca	III-16
Podstawowe dokumenty	III-17
Pytania podsumowujące	III-17
2. Prawo pochodne Unii Europejskiej (<i>Anna Zawidzka</i>)	III-18
2.1. Wprowadzenie	III-18
2.2. Akty ustawodawcze i akty nieustawodawcze.	III-19
2.2.1. Akty ustawodawcze	III-20
2.2.2. Akty nieustawodawcze	III-20
2.2.2.1. Akty delegowane	III-21
2.2.2.2. Akty wykonawcze	III-21
2.2.2.3. Akty „bez przymiotnika”	III-22
2.2.2.4. Porozumienia międzyinstytucjonalne	III-24
2.3. Rozporządzenia	III-24
2.3.1. Charakterystyka ogólna	III-24
2.3.2. Rozporządzenie jako część prawa krajowego	III-26
2.4. Dyrektywy	III-27
2.4.1. Charakterystyka ogólna	III-27
2.4.2. Transpozycja dyrektywy	III-29
2.5. Decyzje	III-31
2.6. Zalecenia i opinie	III-32
2.7. Akty nienazwane	III-34
Literatura uzupełniająca	III-36
Pytania podsumowujące	III-36
3. Postanowienia przejściowe (Protokół nr 36) (<i>Agnieszka Grzelak</i>) ..	III-37
3.1. Wprowadzenie	III-37
3.2. Akty prawne w ramach WPZiB	III-38

3.2.1. Dotychczasowy katalog aktów w ramach WPZiB (dawny II filaru UE)	III-38
3.2.1.1. Uwagi ogólne	III-38
3.2.1.2. Poszczególne akty dawnego II filaru UE	III-39
3.2.2. Nowy katalog aktów w ramach WPZiB	III-41
3.3. Akty prawne w ramach współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych i współpracy policyjnej ...	III-43
3.3.1. Dotychczasowy katalog aktów prawnych w ramach współpracy w sprawach karnych (dawnego III filaru UE)	III-43
3.3.1.1. Uwagi ogólne	III-43
3.3.1.2. Poszczególne akty dawnego III filaru UE	III-45
3.3.2. Obecny katalog aktów prawnych w ramach współpracy w sprawach karnych	III-49
3.4. Postanowienia Protokołu nr 36	III-52
Literatura uzupełniająca	III-54
Podstawowe dokumenty	III-55
Pytania podsumowujące	III-55
4. Tworzenie prawa Unii Europejskiej (Robert Grzeszczak, Anna Zawidzka)	III-56
4.1. Tworzenie prawa pierwotnego	III-56
4.1.1. Wprowadzenie	III-56
4.1.2. Zawieranie traktatów założycielskich	III-56
4.1.3. Procedury zmiany traktatów	III-57
4.1.3.1. Rewizje traktatów	III-57
4.1.3.2. Zawieranie traktatów akcesyjnych	III-62
4.1.3.3. Legitymacja demokratyczna zawierania i zmiany traktatów	III-64
4.2. Stanowienie unijnego prawa pochodnego	III-65
4.2.1. Wprowadzenie	III-65
4.2.2. Inicjatywa ustawodawcza	III-66
4.2.3. Rola parlamentów narodowych w tworzeniu unijnego prawa pochodnego	III-69
4.2.4. Rodzaje procedur legislacyjnych	III-70
4.2.4.1. Zwykła procedura ustawodawcza	III-71
4.2.4.2. Specjalna procedura ustawodawcza	III-74
4.2.4.3. Przyjmowanie aktów prawnych przez Radę bez odwołania do zwykłej czy specjalnej procedury ustawodawczej	III-76

4.2.5. Wydawanie aktów unijnego prawa pochodnego przez Komisję	III-77
4.2.5.1. Wydawanie aktów przez Komisję na mocy upoważnienia traktatowego	III-77
4.2.5.2. Procedura komitologiczna	III-77
4.2.6. Wybór właściwej podstawy prawnej aktu unijnego	III-80
4.2.7. Rodzaje harmonizacji	III-82
4.2.8. Obowiązek uzasadnienia aktu unijnego	III-83
4.2.9. Obowiązek publikacji aktu	III-84
4.2.10. Udział instytucji doradczych: rola społeczeństwa obywatelskiego w stanowieniu unijnego prawa pochodnego, lobbying	III-85
4.3. Lepsze stanowienie prawa	III-86
4.3.1. Niedostatki prawa Unii Europejskiej	III-86
4.3.2. Program naprawy prawodawstwa Unii Europejskiej	III-88
4.3.3. Kryteria oceny jakości prawa	III-88
4.3.4. Efekty podjętych działań	III-89
Literatura uzupełniająca	III-90
Podstawowe dokumenty	III-91
Pytania podsumowujące	III-92
5. Umowy międzynarodowe Unii Europejskiej z państwami trzecimi lub organizacjami międzynarodowymi (<i>Jan Barcz</i>)	III-93
5.1. Wprowadzenie	III-93
5.2. Zakres kompetencji Unii Europejskiej do zawierania umów międzynarodowych	III-94
5.3. Procedura zawierania umów międzynarodowych	III-96
5.4. Obowiązek wykonania umów międzynarodowych	III-99
5.4.1. Podstawowe zasady	III-99
5.4.2. Obowiązek wykonania decyzji podejmowanych przez organy powołane na podstawie umów międzynarodowych zawartych przez Unię	III-101
5.4.3. Wykonanie umów mieszanych	III-102
5.5. Okresy przejściowe w stosunku do umów zawartych w ramach dawnego II i III filaru Unii Europejskiej	III-103
5.6. Umowy międzynarodowe państw członkowskich a członkostwo w Unii Europejskiej	III-105
5.7. Problem tak zwanej metody schengenńskiej	III-106
Literatura uzupełniająca	III-107
Podstawowe dokumenty	III-108
Pytania podsumowujące	III-108

6. Zakres obowiązywania prawa Unii Europejskiej	
(Robert Grzeszczak)	III-110
6.1. Zakres obowiązywania <i>ratione materiae</i>	III-110
6.1.1. Wprowadzenie	III-110
6.1.2. Likwidacja struktury filarowej Unii Europejskiej	III-111
6.2. Zakres obowiązywania <i>ratione personae</i>	III-115
6.3. Zakres obowiązywania <i>ratione temporis</i>	III-117
Literatura uzupełniająca	III-118
Podstawowe dokumenty	III-119
Pytania podsumowujące	III-119
 7. Wykładnia prawa Unii Europejskiej (Anna Kalisz)	III-120
7.1. Wprowadzenie	III-120
7.2. Współpraca sądów krajowych z unijnymi przy dokonywaniu wykładni (pytania prawne)	III-122
7.2.1. Wykładnia językowa	III-126
7.2.2. Wykładnia systemowa	III-130
7.2.3. Wykładnia celowościowo-funkcjonalna	III-133
7.3. Podsumowanie	III-135
Literatura uzupełniająca	III-136
Pytania podsumowujące	III-137
 8. Prawo Unii Europejskiej a prawo krajowe państw członkowskich (Anna Zawidzka)	III-138
8.1. Wprowadzenie	III-138
8.2. Zasada pierwszeństwa prawa unijnego	III-139
8.3. Zasada skutku bezpośredniego	III-147
8.3.1. Uwagi wstępne	III-147
8.3.2. Skutek bezpośredni przepisów traktatowych	III-148
8.3.4. Skutek bezpośredni rozporządzeń	III-151
8.3.5. Skutek bezpośredni dyrektyw	III-152
8.3.6. Pojęcie emanacji państwa	III-155
8.3.7. Skutek bezpośredni decyzji	III-156
8.3.8. Skutek bezpośredni umów międzynarodowych i aktów wydanych na ich podstawie	III-157
8.4. Zasada prounijnej wykładni prawa krajowego (zasada skutku pośredniego prawa unijnego)	III-158
Literatura uzupełniająca	III-161
Pytania podsumowujące	III-161

9. Odpowiedzialność państwa członkowskiego za szkody powstałe wskutek naruszenia prawa unijnego (<i>Anna Zawadzka</i>)	III-163
9.1. Uwagi ogólne	III-163
9.2. Sformułowanie zasady odpowiedzialności odszkodowawczej państwa członkowskiego	III-163
9.3. Przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej państwa członkowskiego	III-165
9.4. Rozwinięcie zasady odpowiedzialności odszkodowawczej państwa członkowskiego	III-166
9.5. Odpowiedzialność odszkodowawcza państwa członkowskiego z tytułu naruszenia prawa unijnego przez sąd krajowy orzekający w ostatniej instancji	III-169
9.6. Zasada autonomii proceduralnej	III-171
Literatura uzupełniająca	III-172
Pytania podsumowujące	III-172

Część IV

Obywatel Unii

(*Izabela Skomerska-Muchowska, Anna Wyrozumska*)

1. Obywatelstwo Unii (<i>Izabela Skomerska-Muchowska</i>)	IV-1
1.1. Od integracji gospodarczej do obywatelstwa Unii	IV-1
1.2. Znaczenie obywatelstwa Unii dla ustroju Unii	IV-11
1.3. Pojęcie i zakres obywatelstwa Unii	IV-14
1.3.1. Ramy prawne	IV-14
1.3.2. Nabycie i utrata obywatelstwa Unii	IV-15
1.3.3. Prawa i obowiązki obywateli Unii	IV-23
1.3.4. Zakres obywatelstwa Unii	IV-25
1.3.5. Zasada niedyskryminacji obywateli Unii	IV-36
1.4. Obywatelstwo Unii a obywatelstwo państw członkowskich	IV-41
Literatura uzupełniająca	IV-44
Podstawowe dokumenty	IV-45
Pytania podsumowujące	IV-46
2. Prawo swobodnego przemieszczania się i pobytu obywateli Unii (<i>Izabela Skomerska-Muchowska</i>)	IV-47
2.1. Uwagi wstępne	IV-47
2.2. Ramy prawne	IV-48
2.3. Zakres podmiotowy prawa swobodnego przemieszczania się i pobytu	IV-52

2.4. Materialny zakres prawa swobodnego przemieszczania się i pobytu	iv-57
2.4.1. Prawo wjazdu i wyjazdu	iv-57
2.4.2. Prawo pobytu przez okres do trzech miesięcy	iv-63
2.4.3. Prawo pobytu przez okres przekraczający trzy miesiące	iv-64
2.4.3.1. Obywatele Unii aktywni gospodarczo	iv-66
2.4.3.2. Obywatele niezależni ekonomicznie	iv-68
2.4.3.3. Studenci	iv-74
2.4.3.4. Członkowie rodziny obywatela Unii	iv-75
2.4.3.5. Formalności administracyjne	iv-80
2.4.4. Prawo stałego pobytu	iv-81
2.5. Ograniczenie prawa swobodnego przemieszczania się i pobytu	iv-83
2.5.1. Ograniczenia ze względów porządku publicznego lub bezpieczeństwa publicznego	iv-83
2.5.2. Ograniczenia ze względów zdrowia publicznego	iv-88
Literatura uzupełniająca	iv-89
Podstawowe dokumenty	iv-89
Pytania podsumowujące	iv-90
 3. Udział obywateli Unii w życiu demokratycznym Unii	
<i>(Izabela Skomerska-Muchowska)</i>	iv-91
3.1. Demokracja w Unii Europejskiej	iv-91
3.1.1. Demokracja przedstawicielska	iv-93
3.1.2. Demokracja uczestnicząca	iv-97
3.2. Prawa wyborcze do Parlamentu Europejskiego	iv-102
3.2.1. Ramy prawne	iv-102
3.2.2. Zakres podmiotowy praw wyborczych do Parlamentu Europejskiego	iv-103
3.2.3. Prawo wyborcze do Parlamentu Europejskiego w świetle konstytucji krajowych	iv-106
3.3. Prawa wyborcze do władz lokalnych	iv-109
3.3.1. Ramy prawne	iv-109
3.3.2. Zakres podmiotowy	iv-110
3.3.3. Zakres przedmiotowy – pojęcie wyborów lokalnych	iv-116
Literatura uzupełniająca	iv-116
Podstawowe dokumenty	iv-117
Pytania podsumowujące	iv-117

4. Obywatel wobec instytucji i organów UE

<i>(Izabela Skomerska-Muchowska)</i>	IV-118
4.1. Prawo do dobrej administracji	IV-118
4.2. Prawo skargi do Rzecznika Praw Obywatelskich Unii Europejskiej	IV-123
4.2.1. Zakres podmiotowy skargi	IV-124
4.2.2. Zakres przedmiotowy skargi	IV-124
4.2.3. Wymogi formalne	IV-125
4.2.4. Dochodzenie	IV-125
4.3. Prawo petycji	IV-129
4.3.1. Podmioty uprawnione do wniesienia petycji	IV-129
4.3.2. Przedmiot petycji	IV-130
4.3.3. Warunki formalne i ocena dopuszczalności petycji	IV-130
4.3.4. Rozpatrywanie petycji	IV-131
4.4. Skargi wnoszone do Komisji Europejskiej	IV-134
4.5. Prawo skargi do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	IV-135
4.5.1. Prawo do efektywnego środka prawnego	IV-135
4.5.2. Skarga o stwierdzenie nieważności aktu instytucji	IV-137
4.5.3. Skarga na bezczynność instytucji	IV-140
4.5.4. Skarga odszkodowawcza przeciwko UE	IV-141
Literatura uzupełniająca	IV-143
Podstawowe dokumenty	IV-143
Pytania podsumowujące	IV-144

5. Obywatel Unii w państwie trzecim

<i>(Izabela Skomerska-Muchowska)</i>	IV-145
5.1. Zewnętrzny wymiar obywatelstwa Unii	IV-145
5.2. Prawo ochrony dyplomatycznej i konsularnej	IV-147
5.2.1. Ramy prawne	IV-147
5.2.2. Warunki udzielenia ochrony	IV-148
5.2.3. Zakres ochrony	IV-149
5.2.4. Zasady dotyczące wydawania tymczasowego dokumentu podróży	IV-150
5.2.5. Ochrona obywateli Unii w sytuacjach kryzysowych	IV-151
5.3. Perspektywy rozwoju zewnętrznego wymiaru obywatelstwa	IV-152
Literatura uzupełniająca	IV-154
Podstawowe dokumenty	IV-154
Pytania podsumowujące	IV-155

6. Ochrona praw podstawowych Unii Europejskiej	
<i>(Anna Wyrozumska)</i>	iv-156
6.1. Prawa podstawowe UE	iv-156
6.2. Koncepcja integracji a ochrona praw podstawowych	iv-157
6.3. Konstytucjonalizacja struktury prawnej UE	iv-158
6.4. Rozwój i podstawa prawna ochrony praw podstawowych Unii Europejskiej	iv-167
6.4.1. Dorobek Trybunału Sprawiedliwości	iv-167
6.4.2. Traktatowe wzmocnienie ochrony praw podstawowych	iv-176
6.4.3. Nowa regulacja	iv-183
6.5. Beneficjenci praw podstawowych UE	iv-184
6.6. Podmioty zobowiązane do ochrony praw podstawowych UE	iv-186
6.6.1. Instytucje, organy i jednostki organizacyjne UE	iv-186
6.6.2. Państwa członkowskie	iv-186
6.6.3. Osoby prywatne	iv-196
6.7. Terytorialny i czasowy zakres stosowania praw podstawowych UE	iv-196
6.8. Funkcja praw podstawowych UE	iv-197
6.9. Potwierdzenie praw podstawowych i sposobu ich stosowania w Karcie Praw Podstawowych	iv-200
6.9.1. Obecny status Karty	iv-200
6.9.2. Źródła praw potwierdzonych w Karcie	iv-202
6.9.3. „Wyjaśnienia” do Karty	iv-206
6.9.4. Zakres stosowania praw potwierdzonych w Karcie	iv-207
6.9.5. Sposób odwoływania się do Karty	iv-210
6.9.6. Rozróżnienie praw, wolności i zasad	iv-213
6.9.7. Przepisy odsyłające Karty	iv-214
6.9.8. Stosowanie Karty w stosunku do Polski i Zjednoczonego Królestwa	iv-219
6.10. Kontrola zewnętrzna przestrzegania praw podstawowych – system EKPC	iv-222
6.10.1. Uwagi ogólne	iv-222
6.10.2. Odpowiedzialność państw stron EKPC za akty organizacji międzynarodowej, której są członkami	iv-227
6.10.3. Przystąpienie Unii do EKPC	iv-235
Literatura uzupełniająca:	iv-239
Podstawowe dokumenty	iv-240
Pytania podsumowujące	iv-240

Część V

System ochrony prawnej w Unii Europejskiej

(red. naukowa tomu: Anna Wyrozumska)

1. System sądowniczy Unii Europejskiej (Marcin Górski)	v-1
1.1. Wprowadzenie	v-1
1.2. Jurysdykcja Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	v-3
1.3. Funkcjonowanie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	v-10
1.3.1. Trybunał Sprawiedliwości	v-10
1.3.2. Sąd	v-14
1.3.3. Sądy wyspecjalizowane – Sąd do spraw Służby Publicznej Unii Europejskiej	v-17
1.4. Strony i inni uczestnicy postępowania	v-19
1.5. Wykonanie orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	v-20
1.6. Postępowanie	v-22
1.6.1. Procedura pisemna	v-22
1.6.2. Procedura ustna	v-24
1.6.3. Procedura postępowania prejudycjalnego	v-26
1.6.4. Język postępowania	v-27
1.7. Rodzaje orzeczeń	v-27
1.8. Postępowania dotyczące zapadłych orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	v-29
1.8.1. Postępowanie odwoławcze (apelacja)	v-29
1.8.2. Rewizja orzeczenia (wznowienie postępowania)	v-31
1.8.3. Inne postępowania dotyczące zapadłych orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	v-34
1.9. Koszty postępowania	v-35
1.9.1. Koszty ponoszone przez strony postępowania	v-36
1.9.2. Koszty ponoszone przez Trybunał Sprawiedliwości	v-36
Literatura uzupełniająca	v-37
Podstawowe dokumenty	v-37
Pytania podsumowujące	v-37
2. Dochodzenie roszczeń opartych na prawie Unii Europejskiej przed sądami krajowymi (Anna Wyrozumska)	v-39
2.1. Podstawowe zasady działania prawa Unii ustanowione przez orzecznictwo	v-39

2.2. Autonomia proceduralna państw członkowskich a obowiązek zapewnienia skutecznej ochrony sądowej	v-44
2.3. Zgodność krajowych przepisów dotyczących dochodzenia roszczeń z zasadami ogólnymi	v-58
2.4. Wybrane kwestie szczegółowe	v-60
2.4.1. Prawo do zwrotu opłaty/cła/podatku pobranych niezgodnie z prawem Unii	v-60
2.4.2. Wymogi dotyczące decyzji administracyjnych (prawo do należytego uzasadnienia i uchylenia ostatecznej decyzji)	v-62
2.4.3. Prawo do odpowiedniej, proporcjonalnej i skutecznej sankcji	v-66
2.4.4. Prawo do odszkodowania za szkody spowodowane naruszeniem prawa Unii przez państwo członkowskie	v-69
2.4.5. Prawo do środków tymczasowych	v-78
Literatura uzupełniająca	v-86
Podstawowe dokumenty	v-86
Pytania podsumowujące	v-87
3. Skargi wymuszające przestrzeganie prawa Unii Europejskiej przez państwa członkowskie (Marcin Górski)	v-88
3.1. Skargi przeciwko państwu członkowskiemu na podstawie artykułów 258–260 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	v-88
3.1.1. Regulacja	v-88
3.1.2. Przedmiot postępowania	v-90
3.1.3. Postępowanie na podstawie artykułu 258 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	v-93
3.1.3.1. Etap przedsądowy	v-95
3.1.3.2. Postępowanie przed Trybunałem i wyrok	v-101
3.1.3.3. Okoliczności egzoneracyjne	v-107
3.1.4. Postępowanie na podstawie artykułu 259 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	v-116
3.1.5. Postępowanie na podstawie artykułu 260 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	v-121
3.1.6. Niektóre polskie sprawy rozstrzygane w trybie artykułu 226 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (obecnie art. 260 TFUE)	v-134
Literatura uzupełniająca	v-136
Podstawowe dokumenty	v-137
Pytania podsumowujące	v-137

4. Kontrola legalności aktów instytucji, organów i jednostek organizacyjnych Unii Europejskiej – stwierdzanie nieważności (Michał Kaszubski)	v-139
4.1. Skarga o stwierdzenie nieważności aktu instytucji, organu lub jednostki organizacyjnej Unii na podstawie artykułu 263 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	v-140
4.1.1. Regulacja	v-140
4.1.2. Charakter skargi i jej przedmiot	v-141
4.1.3. Akty podlegające zaskarżeniu	v-142
4.1.3.1. Dopuszczalność zaskarżenia samego uzasadnienia aktu	v-159
4.1.3.2. Skarga o stwierdzenie nieważności aktów Europejskiego Banku Inwestycyjnego ...	v-160
4.1.3.3. Zakres czasowy skargi	v-161
4.1.4. Zakres podmiotowy skargi – legitymacja bierna	v-162
4.1.5. Zakres podmiotowy skargi – legitymacja czynna	v-162
4.1.5.1. Podmioty uprzywilejowane	v-164
4.1.5.2. Podmioty częściowo uprzywilejowane	v-165
4.1.5.3. Podmioty nieuprzywilejowane	v-165
4.1.5.3.1. Termin „dotyczy bezpośrednio”	v-167
4.1.5.3.2. Termin „dotyczy indywidualnie”	v-168
4.1.5.3.3. Skarga podmiotów nieuprzywilejowanych na akty o charakterze normatywnym	v-174
4.1.5.3.4. Kryteria dopuszczalności skargi jednostki a zasada efektywnej ochrony prawnej	v-180
4.1.5.3.5. Skarga na akty o charakterze regulacyjnym	v-187
4.1.5.4. Interes prawny w uzyskaniu rozstrzygnięcia stwierdzającego nieważność	v-189
4.1.5.5. Przepisy szczególne ograniczające dostęp do skargi	v-191
4.1.6. Kryteria formalne skargi	v-192
4.1.7. Przesłanki nieważności	v-194
4.1.7.1. Brak kompetencji	v-196
4.1.7.2. Naruszenie istotnego wymogu proceduralnego	v-198
4.1.7.3. Naruszenie Traktatu lub jakiegokolwiek reguły prawnej związanej z jego stosowaniem	v-202

4.1.7.4. Nadużycie władzy	v-203
4.1.8. Termin na wniesienie skargi	v-206
4.1.8.1. Skutek upływu terminu przedawnienia	v-207
4.1.8.2. Początek biegu terminu przedawnienia	v-212
4.1.9. Skutek stwierdzenia nieważności	v-216
4.1.9.1. Obowiązki instytucji w przypadku orzeczenia o nieważności aktu	v-220
4.1.9.2. Obowiązek zapłaty odsetek w przypadku uchylenia decyzji nakładającej grzywnę	v-221
4.1.9.3. Wymogi w odniesieniu do nowego aktu	v-221
4.1.9.4. Ramy czasowe działania pozwanego	v-223
4.1.9.5. Obowiązki państwa członkowskiego w przypadku stwierdzenia nieważności aktu Unii	v-224
4.1.10. Akty nieistniejące	v-225
Literatura uzupełniająca	v-227
Podstawowe dokumenty	v-227
Pytania podsumowujące	v-228
5. Incydentalna kontrola legalności aktów na podstawie artykułu 277 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Izabela Skomerska-Muchowska)	v-229
5.1. Regulacja	v-229
5.2. Zakres incydentalnej kontroli legalności aktów o zasięgu ogólnym	v-229
5.3. Akty podlegające kontroli	v-235
5.4. Podmioty uprawnione do podniesienia zarzutu	v-238
5.5. Przestanki nieważności	v-240
5.6. Skutki orzeczenia	v-240
Literatura uzupełniająca	v-241
Podstawowe dokumenty	v-241
Pytania podsumowujące	v-241
6. Kontrola legalności bezczynności instytucji, organów i jednostek organizacyjnych Unii Europejskiej (Michał Kaszubski)	v-242
6.1. Skarga na bezczynność instytucji na podstawie artykułu 265 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	v-242
6.1.1. Regulacja	v-242
6.1.2. Charakter skargi i jej przedmiot	v-243
6.1.3. Zakres podmiotowy skargi – legitymacja bierna	v-244
6.1.4. Zakres podmiotowy skargi – legitymacja czynna	v-247

6.1.4.1. Skargi wnoszone przez instytucje i państwa członkowskie	v-247
6.1.4.2. Dopuszczalność skargi jednostki	v-247
6.1.5. Pojęcie bezprawnej beczynności	v-255
6.1.5.1. Odmowa uwzględnienia żądania strony a bezprawna beczynność	v-261
6.1.5.2. Podjęcie działania przez pozwanego w trakcie postępowania sądowego	v-262
6.1.6. Wezwanie instytucji, organu lub jednostki organizacyjnej do działania	v-263
6.1.7. Dopuszczalność przekształcenia skargi na beczynność w skargę o stwierdzenie nieważności	v-266
6.1.8. Skutek orzeczenia stwierdzającego bezprawną beczynność	v-267
Literatura uzupełniająca	v-269
Podstawowe dokumenty	v-269
Pytania podsumowujące	v-269
7. Odpowiedzialność odszkodowawcza Unii Europejskiej (Marcin Górski)	v-271
7.1. Skarga odszkodowawcza przeciwko Unii	v-271
7.1.1. Regulacja	v-271
7.1.2. Cel, przedmiot i charakter skargi odszkodowawczej przeciwko Unii	v-272
7.1.3. Odpowiedzialność kontraktowa Unii	v-274
7.1.4. Termin przedawnienia	v-279
7.1.5. Zakres podmiotowy – legitymacja bierna	v-281
7.1.6. Zakres podmiotowy – legitymacja czynna	v-282
7.1.7. Przesłanki odpowiedzialności deliktowej	v-282
7.1.7.1. Działania albo zaniechania przypisywalne Unii	v-283
7.1.7.2. Bezprawność	v-285
7.1.7.3. Odpowiedzialność za działania lub zaniechania zgodne z prawem	v-288
7.1.7.4. Szkoda	v-292
7.1.7.5. Związek przyczynowy	v-296
7.1.8. Ciężar dowodu	v-299
7.1.9. Odpowiedzialność za szkody spowodowane przez funkcjonariuszy Unii podczas wykonywania ich funkcji	v-299

7.1.10. Konkurencyjna odpowiedzialność państw członkowskich	v-301
Literatura uzupełniająca	v-301
Podstawowe dokumenty	v-302
Pytania podsumowujące	v-302
8. Pytania prejudycjalne sądów krajowych	
(<i>Izabela Skomerska-Muchowska</i>)	v-304
8.1. Podstawa prawna procedury pytań prejudycjalnych	v-304
8.2. Funkcja pytań prejudycjalnych	v-306
8.3. Wniosek o wydanie orzeczenia prejudycjalnego a procedura krajowa	v-307
8.4. Podmioty uprawnione do zwracania się z pytaniem prejudycjalnym	v-309
8.5. Przedmiot pytań prejudycjalnych	v-318
8.6. Zakres swobody sądów krajowych	v-323
8.7. Obowiązek sądów zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym	v-335
8.7.1. Sąd ostatniej instancji	v-335
8.7.2. Pytania dotyczące wykładni prawa Unii	v-339
8.7.2.1. Doktryny <i>acte éclairé</i> i <i>acte clair</i>	v-339
8.7.2.2. Konsekwencje naruszenia obowiązku wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym	v-348
8.7.3. Orzeczenia prejudycjalne dotyczące ważności	v-349
8.8. Skutki orzeczenia prejudycjalnego	v-358
Literatura uzupełniająca	v-361
Podstawowe dokumenty	v-362
Pytania podsumowujące	v-363
9. Obszary objęte ograniczoną jurysdykcją Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	
(<i>Izabela Skomerska-Muchowska</i>)	v-364
9.1. Uwagi wstępne	v-364
9.2. System ochrony prawnej w obszarze Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa	v-365
9.2.1. Specyfika Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa	v-365
9.2.2. Zakres jurysdykcji Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w dziedzinie WPZiB	v-370
9.3. System ochrony prawnej w dziedzinie Współpracy Policyjnej i Sądowej w Sprawach Karnych w okresie przejściowym	v-376

9.3.1. Skutki prawa stanowionego w ramach WPiSSK	v-376
9.3.2. Jurysdykcja TSUE w odniesieniu do WPiSSK na podstawie dawnego artykułu 35 Traktatu o Unii Europejskiej	v-382
9.3.2.1. Rozstrzyganie sporów między państwami członkowskimi oraz między państwami członkowskimi a Komisją	v-383
9.3.2.2. Pytania prejudycjalne sądów krajowych	v-385
Literatura uzupełniająca	v-394
Podstawowe dokumenty	v-395
Pytania kontrolne	v-395
10. Ochrona praw podstawowych Unii Europejskiej (Anna Wyrozumska)	v-396
10.1. Ochrona praw podstawowych jako ogólnych zasad prawa	v-396
10.2. Potwierdzenie praw podstawowych i sposobu ich stosowania w Karcie Praw Podstawowych	v-399
10.3. Sposób odwoływania się do praw podstawowych	v-406
10.4. Stosowanie Karty Praw Podstawowych w Polsce i Zjednoczonym Królestwie	v-409
10.5. Konkurencyjna kompetencja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	v-411
Literatura uzupełniająca	v-412
Podstawowe dokumenty	v-413
Pytania podsumowujące	v-413
 Część VI	
Finanse Unii Europejskiej. Aspekty instytucjonalne i prawne (Artur Nowak-Far)	
1. Specyfika funkcjonowania finansowego Unii Europejskiej na tle teorii finansów	VI-1
1.1. Ogólny model funkcjonowania budżetu podmiotów publicznych	VI-1
1.2. Miejsce polityki fiskalnej w polityce gospodarczej	VI-4
1.3. Funkcje budżetu w ramach polityki gospodarczej	VI-5
1.4. Logika funkcjonowania systemu fiskalnego Unii Europejskiej	VI-6
Literatura uzupełniająca	VI-10
Pytania podsumowujące	VI-10

2. Instytucje budżetowe i konflikty instytucjonalne	VI-11
2.1. Rada Europejska	VI-11
2.1.1. kompetencje w zakresie polityki budżetowej Unii Europejskiej	VI-11
2.1.2. Kompetencje w zakresie polityki makroekonomicznej	VI-12
2.2. Komisja Europejska	VI-13
2.2.1. Kompetencje w zakresie prawa budżetowego Unii Europejskiej	VI-13
2.2.2. Kompetencje w zakresie koordynacji polityk gospodarczych	VI-15
2.3. Władza budżetowa – główne pola konfliktu międzyinstytucjonalnego	VI-15
2.3.1. Instytucjonalne składniki władzy budżetowej	VI-15
2.3.2. Zwiększenie kompetencji budżetowych Parlamentu Europejskiego jako źródło konfliktu we władzy budżetowej	VI-16
2.3.3. Wspólna deklaracja międzyinstytucjonalna z 1982 roku	VI-17
2.3.4. Porozumienie międzyinstytucjonalne z 1988 roku	VI-19
2.3.4.1. Charakter prawny budżetowych porozumień instytucjonalnych	VI-19
2.3.4.2. Praktyka prawna ustanowiona w porozumieniu budżetowym z 1988 roku	VI-20
2.3.5. Kompetencje Rady i Parlamentu Europejskiego w zakresie koordynacji polityk gospodarczych	VI-20
2.3.5.1. Rada Europejska	VI-20
2.3.5.2. Parlament Europejski	VI-24
2.4. Trybunał Obrachunkowy	VI-24
2.5. Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich i Sąd Pierwszej Instancji	VI-25
2.6. Komitet Ekonomiczno-Finansowy	VI-26
2.7. Europejski Bank Centralny	VI-27
Literatura uzupełniająca	VI-28
Pytania podsumowujące	VI-29
 3. Źródła prawa finansowego Unii Europejskiej	VI-30
3.1. Zakres przedmiotowy	VI-30
3.2. Formy prawne	VI-34
Literatura uzupełniająca	VI-37
Pytania podsumowujące	VI-37

4. Historia budżetu Unii Europejskiej	VI-38
4.1. Pierwotny budżet Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali	VI-38
4.2. Pierwotny budżet Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej	VI-39
4.3. Integracja budżetu w latach 1967–1975	VI-42
4.4. Problemy budżetowe lat 1975–1987	VI-44
4.5. Reforma budżetowa z 1988 roku (pierwszy pakiet Delorsa)	VI-48
4.6. Tak zwana konsolidacyjna reforma budżetu Unii Europejskiej w 1993 roku (drugi pakiet Delorsa)	VI-52
4.7. Reforma budżetowa Agendy 2000	VI-56
4.8. Wieloletnie ramy finansowe na okres 2007–2013 – Nowa Perspektywa Finansowa	VI-59
Literatura uzupełniająca	VI-62
Pytania podsumowujące	VI-62
5. Uchwalanie budżetu	VI-63
5.1. Relacja średniookresowego i rocznego planowania budżetowego w Unii Europejskiej	VI-63
5.2. Obecna procedura uchwalania budżetu	VI-64
5.2.1. Regulacja artykułu 314 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	VI-64
5.2.2. Praktyka uchwalania budżetu	VI-68
Literatura uzupełniająca	VI-70
Pytania podsumowujące	VI-71
6. Wydatki budżetu ogólnego Unii Europejskiej	VI-72
6.1. Klasyfikacja wydatków	VI-72
6.1.1. Wydatki ze środków na zobowiązania i wydatki ze środków na płatności	VI-72
6.1.2. Wydatki operacyjne i administracyjne	VI-72
6.1.3. Kwestia odrzucenia w Traktacie lizbońskim podziału wydatków na obowiązkowe i nieobowiązkowe	VI-73
6.1.4. Wydatki na rzecz beneficjentów wewnętrznych i zewnętrznych	VI-74
6.2. Metody wykonywania budżetu	VI-75
6.3. Wydatki w Nowej Perspektywie Finansowej	VI-76
6.4. Przykłady polityk wydatkowych – fundusz rolny oraz polityka spójności gospodarczej i społecznej Unii Europejskiej	VI-78

6.4.1. Wspólna Polityka Rolna	VI-78
6.4.2. Polityka w zakresie spójności gospodarczej i społecznej Unii Europejskiej	VI-81
Literatura uzupełniająca	VI-88
Pytania podsumowujące	VI-89
7. Funkcjonowanie budżetu Unii Europejskiej	VI-90
7.1. Zasady budżetowe	VI-90
7.2. Zasada jedności budżetu	VI-91
7.3. Zasada nieekwiwalentności budżetu	VI-92
7.4. Zasada równowagi budżetowej	VI-92
7.5. Zasada szczegółowości budżetu ogólnego	VI-92
7.6. Zasada jednoroczności budżetu	VI-93
7.7. Zasada oparcia budżetu na zasobach własnych	VI-93
Literatura uzupełniająca	VI-95
Pytania podsumowujące	VI-96
8. Kontrola wykonania budżetu	VI-97
8.1. Proces ukształtowania obecnego systemu kontroli wykonania budżetu	VI-97
8.2. Przepisy traktatowe dotyczące kontroli wykonania budżetu	VI-98
8.3. Kontrola przez Trybunał Obrachunkowy	VI-100
8.4. Kontrola przez Europejski Urząd do spraw Zwalczania Nadużyć Finansowych	VI-102
8.5. Ewentualna rola Prokuratury Europejskiej	VI-103
Literatura uzupełniająca	VI-104
Pytania podsumowujące	VI-104
9. Wsparcie oddziaływania finansowego Unii Europejskiej przez Europejski Bank Inwestycyjny i Europejski Fundusz Gwarancyjny	VI-106
9.1. Geneza Europejskiego Banku Inwestycyjnego	VI-106
9.2. Charakter prawny i funkcjonowanie Europejskiego Banku Inwestycyjnego	VI-107
9.3. Europejski Fundusz Inwestycyjny	VI-112
9.4. Rola Europejskiego Banku Inwestycyjnego w europejskim modelu zarządzania makroekonomicznego	VI-115
Literatura uzupełniająca	VI-115
Pytania podsumowujące	VI-116

10. Koordynacja polityk gospodarczych w Unii Europejskiej	VI-117
10.1. Podstawowe wymiary interwencji legislacyjnej Unii Europejskiej w zakresie polityki fiskalnej państw członkowskich	VI-117
10.2. Kryteria konwergencji	VI-118
10.3. Pakt Stabilności i Wzrostu	VI-118
Literatura uzupełniająca	VI-127
Pytania podsumowujące	VI-127
11. Traktat z Lizbony a finanse Unii Europejskiej	VI-128
11.1. Zasady budżetowe	VI-128
11.2. Wykonanie budżetu i absolutorium budżetowe	VI-129
11.3. Wieloletnie planowanie budżetowe i nowa procedura budżetowa	VI-130
11.4. Koordynacja polityk gospodarczych	VI-131
Literatura uzupełniająca	VI-132
Pytania podsumowujące	VI-133

Część VII

Prawne aspekty członkostwa Polski w Unii Europejskiej

(red. naukowa tomu: Jan Barcz)

1. Droga Polski do Unii Europejskiej (Artur Nowak-Far)	VII-1
1.1. Wkład Polaków w rozwój idei integracji europejskiej	VII-1
1.2. Wczesna faza stosunków Polski i Wspólnot (1988–1990)	VII-4
1.3. Stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami	VII-6
1.3.1. Układ stowarzyszeniowy jako element procesu akcesyjnego	VII-6
1.3.2. Charakterystyka postanowień Układu stowarzyszeniowego	VII-7
1.3.3. Instytucje stowarzyszenia	VII-10
1.3.3.1. Rada Stowarzyszenia	VII-10
1.3.3.2. Komitet Stowarzyszenia	VII-11
1.3.3.3. Parlamentarny Komitet Stowarzyszenia	VII-11
1.4. Przygotowanie do negocjacji akcesyjnych	VII-12
1.5. Polska infrastruktura instytucjonalna negocjacji akcesyjnych	VII-16
1.6. Negocjacje akcesyjne	VII-17
1.6.1. Otwarcie negocjacji	VII-17
1.6.2. Organy negocjacji w Polsce	VII-17

1.6.3. Zamknięcie negocjacji i okres przejściowy. Procedura informowania i konsultacji oraz status aktywnego obserwatora	VII-22
1.7. Prawidłowości rozwoju procesu integracji Polski z Unią Europejską	VII-24
Literatura uzupełniająca	VII-25
Podstawowe dokumenty	VII-26
Pytania podsumowujące	VII-27
2. Traktat akcesyjny (<i>Jan Barcz</i>)	VII-28
2.1. Struktura dokumentów akcesyjnych	VII-28
2.2. Charakter prawny dokumentów akcesyjnych	VII-31
2.3. Procedura przygotowania Traktatu akcesyjnego i jego wejścia w życie	VII-32
2.4. Struktura Traktatu akcesyjnego podpisanego w dniu 16 kwietnia 2003 r.	VII-33
2.4.1. Traktat o przystąpieniu (Traktat akcesyjny <i>sensu stricto</i>)	VII-36
2.4.2. Akt dotyczący warunków przystąpienia	VII-38
2.4.2.1. Zasady określone w Akcie	VII-38
2.4.2.2. Zmiany w traktatach stanowiących podstawę Unii Europejskiej	VII-39
2.4.2.3. Zmiany w prawie pochodnym	VII-40
2.4.2.4. Postanowienia tymczasowe	VII-41
2.4.2.5. Postanowienia dotyczące wprowadzenia Aktu w życie	VII-43
2.4.2.6. Protokoły dołączone do Aktu	VII-44
2.4.2.7. Akt końcowy	VII-45
2.5. Ratyfikacja Traktatu akcesyjnego w Polsce	VII-48
Literatura uzupełniająca	VII-49
Podstawowe dokumenty	VII-49
Pytania podsumowujące	VII-49
3. Warunki przystąpienia Polski do Unii Europejskiej:	
okresy derogacyjne (<i>Arkadiusz Michoński</i>)	VII-51
3.1. Wprowadzenie	VII-51
3.2. Swobodny przepływ osób	VII-54
3.3. Swobodny przepływ kapitału	VII-55
3.4. Prawo spółek	VII-56
3.5. Polityka konkurencji	VII-58
3.6. Rolnictwo	VII-59

3.6.1. Kwestie finansowe	VII-59
3.6.2. Wymagania sanitarne	VII-61
3.7. Polityka transportowa i transport drogowy	VII-62
3.8. Podatki	VII-63
3.9. Energia	VII-64
3.10. Środowisko	VII-65
3.11. Budżet i finanse	VII-67
3.12. Dostosowania instytucjonalne	VII-68
3.13. Podsumowanie	VII-70
Literatura uzupełniająca	VII-71
Podstawowe dokumenty	VII-71
Pytania podsumowujące	VII-71
 4. Konstytucyjne uwarunkowania członkostwa Polski w Unii Europejskiej (<i>Jan Barcz</i>)	 VII-73
4.1. Postanowienia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.	VII-73
4.2. Konstytucyjny akt integracyjny	VII-75
4.3. Decyzja Polski przekazaniu Unii Europejskiej kompetencji organów władzy państwowej w niektórych sprawach	VII-76
4.3.1. Konstytucyjna podstawa podjęcia decyzji	VII-76
4.3.2. Legitymacja demokratyczna podjęcia decyzji	VII-79
4.3.2.1. Pojęcie ratyfikacji i procedura ratyfikacyjna	VII-79
4.3.2.2. Wyrażenie zgody w drodze ustawy na ratyfikowanie umowy międzynarodowej	VII-82
4.3.2.3. Wyrażenie zgody w drodze referendum ogólnokrajowego na ratyfikowanie umowy	VII-83
4.4. Określenie zakresu kompetencji organów władzy państwowej przekazywanych Unii Europejskiej	VII-84
4.5. Konstytucyjne problemy stosowania prawa Unii Europejskiej w polskim krajowym porządku prawnym ...	VII-86
4.5.1. Związanie się przez Polskę prawem Unii Europejskiej	VII-86
4.5.2. Wieloskładnikowy charakter prawa obowiązującego w Polsce	VII-87
4.5.3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej a prawo Unii Europejskiej	VII-88
4.5.4. Prawo pierwotne Unii Europejskiej w krajowym porządku prawnym Polski	VII-91
4.5.5. Prawo pochodne Unii Europejskiej krajowym porządku prawnym Polski	VII-93

4.6. Postulat zmiany Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej	
w związku z członkostwem Polski w Unii Europejskiej	VII-97
4.6.1. Wyzwania ustrojowe związane z członkostwem	VII-97
4.6.2. Przystąpienie Polski do strefy euro	VII-98
4.6.3. Inne ważne problemy	VII-101
4.6.4. Nowelizacja <i>ad hoc</i> czy nowy rozdział	
w Konstytucji – „Polska w Unii Europejskiej”?	VII-104
Literatura uzupełniająca	VII-106
Podstawowe dokumenty	VII-106
Pytania podsumowujące	VII-107
 5. Zapewnienie skuteczności prawa Unii Europejskiej	
 w polskim systemie prawnym (<i>Mirostawa Kapko</i>)	VII-109
5.1. Zapewnienie skuteczności prawa Unii Europejskiej	
w okresie przedakcesyjnym	VII-109
5.1.1. Ramy instytucjonalne procesu dostosowawczego	VII-110
5.1.2. Wybrane problemy utrudniające zapewnienie	
skuteczności prawa Unii Europejskiej	VII-111
5.2. Zapewnienie skuteczności prawa Unii Europejskiej	
w wyniku działania ustawodawcy	VII-115
5.2.1. Przyjmowanie i stosowanie procedur ustawowych	
i wewnątrzadministracyjnych	VII-115
5.2.2. Techniki implementacji i wykonywania prawa	
Unii Europejskiej przez prawo polskie	VII-119
5.3. Mechanizmy konsultacji i rozwiązywania konfliktów	VII-129
5.3.1. Mechanizmy konsultacji z instytucjami	
Unii Europejskiej oraz innymi państwami	
członkowskimi	VII-129
5.3.2. Mechanizmy rozwiązywania konfliktów	VII-133
5.4. Zapewnienie skuteczności prawa Unii Europejskiej	
w wyniku praktyki sądowej	VII-134
5.4.1. Praktyka sądów polskich	VII-134
5.4.2. Postępowania przed sądami unijnymi	VII-141
5.4.2.1. Praktyka udziału Polski w postępowaniach	
przed sądami unijnymi	VII-141
5.4.2.2. Koordynacja udziału Polski	
w postępowaniach przed sądami	
wspólnotowymi	VII-146
Literatura uzupełniająca	VII-148
Podstawowe dokumenty	VII-150
Pytania podsumowujące	VII-152

6. System koordynacji polityki Polski wobec Unii Europejskiej po akcesji (<i>Artur Nowak-Far</i>)	VII-153
6.1. Wprowadzenie	VII-153
6.2. Rola Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej i Ministerstwa Spraw Zagranicznych	VII-153
6.3. Rola Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej	VII-156
6.4. Współpraca rządu z Sejmem i Senatem w sprawach Unii Europejskiej	VII-159
6.5. System legitymizacji działań administracji wobec partnerów społecznych oraz system litygacyjny	VII-159
6.5.1. System legitymizacji wobec partnerów społecznych ...	VII-159
6.5.2. System litygacyjny	VII-161
6.6. Podsumowanie	VII-162
Literatura uzupełniająca	VII-162
Podstawowe dokumenty	VII-163
Pytania podsumowujące	VII-164
7. Udział Sejmu i Senatu w zarządzaniu sprawami Unii Europejskiej (<i>Anna Pudło</i>)	VII-165
7.1. Unijne regulacje dotyczące udziału parlamentów państw członkowskich w sprawach Unii Europejskiej	VII-165
7.1.1. Rozwój regulacji wspólnotowych a następnie unijnych	VII-165
7.1.2. Postanowienia TUE i TFUE odnoszące się do parlamentów państw członkowskich	VII-168
7.1.3. Parlamente państw członkowskich w świetle postanowień Protokołu (nr 1) w sprawie roli parlamentów narodowych w Unii Europejskiej	VII-170
7.1.4. Parlamente państw członkowskich w świetle postanowień Protokołu (nr 2) w sprawie stosowania zasad pomocniczości i proporcjonalności	VII-171
7.2. Krajowa regulacja udziału Sejmu i Senatu w sprawach Unii Europejskiej	VII-173
7.2.1. Umacnianie mechanizmów współdziałania parlamentów i rządów w sprawach Unii Europejskiej	VII-173
7.2.2. Struktury w Sejmie i Senacie zajmujące się sprawami Unii Europejskiej	VII-175
7.2.2.1. Komisja do spraw Unii Europejskiej w Sejmie	VII-175
7.2.2.2. Komisja Spraw Unii Europejskiej w Senacie ...	VII-176

7.2.3. Zakres informowania Sejmu i Senatu przez rząd	VII-176
7.2.4. Udział Sejmu i Senatu w wypracowaniu polskiego stanowiska w sprawach Unii Europejskiej dla rządu	VII-177
7.2.4.1. Wypracowanie opinii w trybie art. 6 ustawy kooperacyjnej	VII-178
7.2.4.2. Wypracowanie opinii w trybie art. 8 ustawy kooperacyjnej	VII-178
7.2.4.3. Wypracowanie opinii w trybie art. 9 ust. 1 ustawy kooperacyjnej	VII-178
7.2.4.4. Niezasięgnięcie opinii Sejmu i Senatu przez rząd	VII-179
7.2.4.5. Pozostałe regulacje projektu ustawy odnoszące się do udziału parlamentu w kształtowaniu stanowiska Polski na forum Unii Europejskiej	VII-179
7.2.5. Udział Sejmu i Senatu w wykonywaniu prawa Unii Europejskiej	VII-180
7.2.6. Współpraca w zakresie opiniowania kandydatów na najwyższe stanowiska w Unii Europejskiej	VII-182
7.2.7. Udział Sejmu i Senatu w kontroli poszanowania zasady pomocniczości	VII-182
Literatura uzupełniająca	VII-183
Podstawowe dokumenty	VII-184
Pytania podsumowujące	VII-184
8. Udział organów samorządowych i partnerów społecznych w zarządzaniu sprawami Unii Europejskiej	
<i>(Anastazja Gajda)</i>	VII-185
8.1. Wprowadzenie	VII-185
8.2. Polskie organy regionalne i lokalne w procesie decyzyjnym Unii Europejskiej	VII-186
8.2.1. Pozycja ustrojowa samorządu terytorialnego w Polsce	VII-186
8.2.2. Współpraca między organami regionalnymi i lokalnymi a rządem	VII-188
8.2.2.1. Rola Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego	VII-189
8.2.3. Współpraca między organami regionalnymi i lokalnymi a parlamentem	VII-193
8.2.4. Rola Komitetu Regionów w procesie decyzyjnym Unii Europejskiej	VII-193

8.2.4.1. Udział przedstawicieli organów lokalnych i regionalnych w Komitecie Regionów	VII-195
8.2.5. Lobbing polskich organów regionalnych i lokalnych w Unii Europejskiej. Przedstawicielstwa polskich regionów w Brukseli	VII-197
8.3. Udział partnerów społecznych w zarządzaniu sprawami Unii Europejskiej	VII-199
8.3.1. Regulacje dotyczące partnerów społecznych w Polsce	VII-201
8.3.2. Możliwości udziału partnerów społecznych w procesie decyzyjnym Unii Europejskiej	VII-203
8.3.2.1. Rola Trójstronnej Komisji do spraw Społeczno-Gospodarczych	VII-203
8.3.2.2. Procedura wyłaniania polskich kandydatów do Komitetu Ekonomiczno-Społecznego	VII-204
Literatura uzupełniająca	VII-205
Podstawowe dokumenty	VII-206
Pytania podsumowujące	VII-206
9. Polska wobec reformy ustrojowej Unii Europejskiej	
(Jan Barcz)	VII-207
9.1. Wprowadzenie	VII-207
9.2. Traktat z Nicei	VII-209
9.3. Konwent Unii Europejskiej, Konferencja Międzyrządowa 2003/2004 i Traktat konstytucyjny	VII-210
9.4. Procedura ratyfikacyjna Traktatu konstytucyjnego	VII-214
9.5. Okres refleksji	VII-216
9.6. Prace nad nowym traktatem rewizyjnym (okres Prezydencji niemieckiej)	VII-218
9.7. Mandat Konferencji Międzyrządowej 2007	VII-220
9.8. Okres prac Konferencji Międzyrządowej 2007	VII-224
9.9. Procedura ratyfikacyjna Traktatu z Lizbony	VII-228
9.10. Po referendum w Irlandii	VII-233
Literatura uzupełniająca	VII-236
Podstawowe dokumenty	VII-237
Pytania podsumowujące	VII-237